

АЛЕКСАНДАР Д. РИСТЕСКИ¹

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за филозофију

ПОСТАЈАЊЕ НАУЧНОГ ПОИМАЊА СТВАРНОСТИ

Сажетак

У раду се разматра *процес* постајања научног појма стварности као доминантне онтолошко-епистемолошке парадигме човековог искуства стварног. Циљ рада је да покаже следеће: 1) да се критеријуми нормирања научног не налазе у сфери научног; 2) да се било који субјективни интерес који се у довољној мери представи као вансубјективни може посматрати као објективна чињеница; 3) да критеријуми нормирања идеје објективне стварности уједно модификују и наше метафизичке и епистемолошке претпоставке; 4) да развој научних идеја више личи на беспоштедну *борбу инџинџереса*; 5) па је тиме имодификација наших онтолошко-епистемолошких претпоставки пре резултат стапања интересних хоризоната, а не ствар чисте и безинтересне радозналости.

Кључне речи: интерес, објективност, природне науке, процес, стварност, свет живота.

УВОД

Да се природнонаучни рад не заснива искључиво на „описивању чињеница“, показује *историјалност* развоја науке и научне мисли као такве. Уколико би се, наиме, наука просто заснивала на описивању чињеница и стварности, могли бисмо претпоставити да би она одувек била „иста“, будући да се увек ради о истој, објективној стварности. Но, историја науке и филозофије јасно показују да је „откривање“ објективних чињеница у великој мери везано и за развој људске појмовне апаратуре, те стога нешто што се у једном тренутку сматрало „чињеницом“, лако може већ у наредном да постане ствар

¹ aleksandar.risteski@pr.ac.rs

сујевејра, у зависности већ од учешћа мишљења у тзв. *научним њарадигмама* које оперишу у позадини сваког теоријског рада (Kuhn, 1970, стр. 43–77; 1974, стр. 99–127; Whitehead, 1952, стр. 2, 139).

При покушају да разумемо „стварност“ или „природу“, не само што нам је отежавајућа околност та што, како Хераклит говори, природа воли да се скрива (В123), већ је додатна потешкоћа и та што се границе душе не могу наћи (В45), па остаје скривено и то шта све она чини у тренутку када покушава да појмовно захвати оно што се вечито скрива, ону невидљиву хармонију која је увек јача од видљиве (В54). Уз то, чини се да је појам природе (па тиме и стварности) један од најпроменљивијих појмова у историји науке и филозофије, а ипак од изузетне важности за систем који се на том појму гради (Heisenberg, 1958, стр. 7–32). Када се узме у обзир историја развоја научне и филозофске појмовности, није тешко доћи до закључка да је човек кроз историју морао да *учи* како да опажа природу (Duhem, 1980, стр. 61–70), а да је оно што назива „чињеницом“ и „стварношћу“ изграђено (и) на основу комплексног и софистицираног појмовног скелета којим се мисли стварност као пресек појединачног искуства, наслеђа традиције и комуникације која се одвија унутар заједнице (Peirce, 1955с, стр. 247; Schutz, 1972, стр. 229–245; Whitehead, 1952, стр. 1–20, 138–157).

Тема којом се аутор у овом раду бави тиче се *њроцеса њостјајања научне стварности* или научног појмљења, тј. појма стварности. Пажња се првенствено усмерава на процес формирања појма стварности унутар научне заједнице, затим на начин на који та заједница разуме стварност и напоследку на ефекат који тако схваћен појам има или може имати на сферу света живота (*Lebenswelt*). Разлог због којег је у раду научна стварност предмет од највишег интереса јесте тај што се ова (дар данас) испоставља као парадигма нашег говора о стварности уопште (Хусерл, 1991, стр. 14–16; Heisenberg, 1958, стр. 7–32; Schutz, 1972, стр. 207–259; Whitehead, 1952, стр. 2–3). Наиме, када год говоримо о *стварном* и *нестварном*, о чињеницама и заблудама, ми се руководимо одређеним референтним системом, одређеном парадигмом на основу које такву поделу и правимо (Schutz, 1972, стр. 207–214). У случају наше историјске ситуације, овај референтни систем је свакако обележен знаком физикализма, као идејном творевином природних наука и позитивизма као филозофско-научних тенденција и интереса (Хусерл, 1991, стр. 14–16). Стога ће се у наставку рада појмови *њприрода*, *стварности*, *научна стварности*, *објективности*, *објективнијети* и *објективна стварности* користити наизменично као синонимни појмови.

Ма какав став према историји развоја филозофске и научне мисли да имамо, тј. било да поменуто доминантност научног појма стварности посматрамо као ствар случајности, као што Вајтхед у неку руку чини (Whitehead, 1952, стр. 1–20, 138–140), или као ствар нужности (Хегел, 1983, стр. 5–14), у основи важи то да је једина историјска константа у мени светоназора присуство *неке* парадигме као онтолошко-епистемолошког оријентира (Kuhn, 1970, стр. 43–77). Најпре, када се у раду реферише на *научну стварност*, онда се мисли на оно што се и у свакодневном животу интуитивно погађа приликом сваког говора о *чињеницама*; оно је, наиме, мање-више *нејасни* критеријум сваке наше поделе на стварно-нестварно, чињенично-илузорно, и тако да²ље. Из тог разлога се ова тема испоставља као важна и вредна пажње, јер је управо тако конципирана научна стварност та коју као парадигму и водиљу претпостављамо у нашој животној свакодневници, па се стога и еволуција научних идеја у великој мери испоставља и може разумети и као наша властита. Другим речима: свака промена унутар сфере научних, „објективних чињеница“, нужно са собом повлачи и промене унутар сфере света живота уопште.

Са циљем да приступимо овој теми, тј. да се дотакнемо питања односа научно појмљене стварности и поља онога специфично људског, неопходно је истражити однос између, са једне стране, *постјајања* онога што зовемо стварним и, са друге стране, *слеђења* наших практичних инклинација и интереса. Стога ћемо се у раду највише бавити мислиоцима који су стварност видели најпре као процес или резултат иза којег стоји процес, а оно специфично људско видели у интересној оријентисаности унутар животне свакодневнице. Требало би истражити у којој мери је сâм процес постајања стварности одређен овим последњим, те има ли ово икакве везе са нашим „методским приступом“ ономе чему са одређеним сазнајним интересом приступамо као „стварном“. У том духу, у раду ће се начинити осврт на следеће моменте: 1) место *интереса* у *процесу постјајања* научне стварности, 2) проблем *објективности*, те 3) проблем и евентуалне последице *еволуције* научних идеја.

- 2 Наравно да ствар сама по себи није разумљива. Научна стварност је у основи знатно комплекснија од здраворазумског и нејасно одређеног појма стварности. Рецимо, здраворазумска свест и даље говори о „изласку“ и „заласку“ Сунца, док би научна стварност била нешто другачија, односно, језик којим се та стварност изражава знатно другачији. Но, комплексност научне стварности не мора да говори ништа у прилог о онтолошки квалитативној разлици спрам света живота свакодневнице (Husserl, 1975, стр. 71–75). Када се о стварности у свакодневном смислу говори као о научној, на уму се има утицај који је наука извршила на човеково формирање идеје о стварном и нестварном, ма колико та идеја *индивидуално* варира и одступала од неких општих параметара.

У конституисању онога што називамо „објективним“ (стога и „стварним“) велику улогу игра и *оно субјективно*, с тим што се поменути објективност конституише у мери у којој се субјективност не методски превазилази, већ неметодски гуши и игнорише. Објективност се конституише тако што се игнорише чињеница да је (и) субјективност конституишућа, те да је део онога *што јесте* (Nagel, 1986, стр. 3–27), па тиме (п)остају нејасни и скривени они творачки механизми који се налазе у основи процеса *постанка* објективности. Будући тако, *било шта што може иридирати сфери субјективности и субјективних интереса* (политичке и верске идеологије, на пример) *може да се филтрира као научна и објективна чињеница, само уколико се ова у довољној мери изигнорише као нешто-субјективно-иорекла*. Задатак овог рада је да испита у којој мери је ова претпоставка или боље речено сумња оправдана.

ПРОЦЕС ПОСТАЈАЊА НАУЧНЕ СТВАРНОСТИ И ИНТЕРЕС

„То како неки стварни ентитет *постaje* конституише *оно шта* тај ентитет заиста јесте [...] његово „постојање“ је конституисано његовим „постајањем.“ Ово је начело процеса“ (Whitehead, 1978, стр. 23)³.

„Јер, ствар није исцрпена у њеној сврси, већ у њеном провођењу, нити је резултат стварна целина, већ резултат сачињава целина заједно са својим постајањем; сврха за себе јесте оно опште које је мртво, као што је тенденција чисто комешање које је још лишено своје стварности; и голи резултат јесте лешина која је иза себе оставила тенденцију“ (Хегел, 2005, стр. 6).

У овом делу рада направимо осврт на *процес* *постјања* научне, тј. објективне стварности. Са циљем да овај процес сагледамо у светлу односа између субјективитета и објективитета, предстојећа разматрања ћемо спроводити из више *ираиматичко-феноменолошке* перспективе, са акцентом на идеји *процеса*. Стога ћемо се у наставку углавном освртати на мислиоце попут Шица, Перса и Вајтхеда, док ћемо се приликом дављења идејом објективитета највише освртати на Томаса Нејгела.

Упркос различитим филозофским позицијама мишљења, у свом филозофском приступу феномену природних наука ови филозофи свакако да имају и нешто заједничко. Но, поред пуке апстрактне сличности ставова, специфичност филозофске залеђине мишљења ових филозофа јесте оно што

3 “That *how* an actual entity *becomes* constitutes *what* that actual entity is [...] its being’ is constituted by its becoming.’ This is the principle of process.” Прев. А. Р.

их чини посебно релевантним за предмет истраживања овог рада. Наиме, када и тематизују исти предмет, тј. феномен природних наука, приказујући мање-више извесну сличност ставова, специфична филозофска перспектива ових мислиоца ипак баца посебно светло на природу поменутог феномена. Тако се, рецимо, Перс, Вајтхед, Шиц и Хејгел несумњиво слажу око тога да наука претпоставља став незаинтересованости и непристрасности и да је предмет наука објективна стварност (Nagel, 1986, стр. 3–27; Peirce, 1955b, стр. 60–73; Schutz, 1972, стр. 245–246; Whitehead, 1952, стр. 1–20, 1978, стр. 14–17). Међутим, оно што Шиц има да каже о самом ставу незаинтересованости (Schutz, 1972, стр. 246) или оно што Хејгел има да каже о предмету наука (Nagel, 1986, стр. 13), тј. физичком објективитету, свакако да нашу слику о науци и научним типу рационалности чини потпунијом, али исто тако подстиче и отвара нека провокативна питања и теме, којим ћемо се у наставку овог рада обратити.

Уколико бисмо потражили некакав *bottom line* ставова о науци које поменути филозофи износе, могли бисмо да начинимо следећи општи став: *наука је безинтересно, односно, непристрасно теоријско држање, чији циљ је спознаја објективне стварности*. У овом одређењу, као моменте од изузетне важности можемо истаћи: 1) безинтересност, тј. непристрасност, затим 2) објективност предмета науке и 3) спознаја објективне стварности као циљ, тј. задатак научне делатности. Задатак науке овако схваћен нам говори да се ова никако не тиче коначних, практичних интереса; научни тип рационалности праћен је ставом објективности и непристрасности, а предмет је нешто независно од субјективне перспективе и преференција.

Међутим, поред наведене сличности ставова, оно што је такође заједничко овим ауторима, најпре Персу и Шицу, јесте схватање да је мотор научног развоја и продуктивности поље људске праксе, односно, човекових практичних интереса (Peirce, 1955c, стр. 155; Schutz, 1972, стр. 207–259). Поред тога, уз ова ближа одређења карактера науке и њеног развоја, Перс и Вајтхед истичу и општи еволуционистички или процесуални карактер стварности уопште, па су тако и мишљење и стварност на коју мишљење реферише нешто што је подложно промени, тј. нешто што је *ипроцес* (Hausman, 1993, стр. 168–173; Peirce, 1868, стр. 155, 1955, стр. 265; Whitehead, 1952, стр. 1–20, 1978, стр. 23–30). Освртом на претходно речено, у вези са карактером научности и научног типа рационалности, могли бисмо да издвојимо следеће: 1) наука је безинтересно теоријско држање са циљем спознаје објективне стварности; 2) наука је суштински скопчана са човековим коначним, практичним циљевима; 3) развој научних идеја може да се посматра аналогно процесу еволу-

ције организма. Приказане одредбе науке у извесном смислу противрече једна другој, што би значило да би наш покушај формирања јединственог појма науке био праћен захтевом да се поменуте противречности на неки начин међусобно синхронизују.

Ако је наука преваходно безинтересно теоријско држање, како је могуће да је развој науке суштински скопчан са *ипрактичним интересом*, будући да су категорије објективности и практичних интереса, односно, субјективности дијаметрално и на више (најмање два) начина супротстављени? Наиме, објективистички карактер науке чини да њен циљ не може бити неки коначни, практични циљ. Такође, категорија субјективности је оно што се тиче произвољности субјективних пројекција и индивидуалности, док је објективност ствар вансубјективне чињеничности и „нужности“.

Можда не бисмо много погрешили уколико бисмо претпоставили да су слични увиди у противречности овакве природе навеле Ч. С. Перса да свој филозофски и научни задатак види у појашњавању односа између науке, филозофије и човекових практичних циљева, због чега се и одлучио за име *ипраиматизам*, тј. *ипраиматизам* како би именовано своју филозофску позицију мишљења (Peirce, 1955d, стр. 251–268, 1955a, стр. 290–301). Перс настоји да покаже да постоји јака спона између теоријског рада и човекове практичне оријентисаности, а што јасно износи у својој критици картезијанске сумње и априористичке методе (Peirce, 1955e, стр. 15–22, 1955c, стр. 229). Човекова животна свакодневница, као и укупност искуства о свету јесу суштински везани за оно што човек доживљава као стварно (Reynolds, 2002, стр. 3). Будући тако, постоји јака веза и између стварности и саморазумевања; штавише, сâм појам стварности имплицира појам заједнице (*community*), што значи, према Персовом суду, да појам стварности није ограничен на један коначан скуп знања, већ је више процесуалног карактера (Peirce, 1955c, стр. 247).

Изузетно занимљиву анализу односа научне стварности и интереса спроводи Алфред Шиц у делу *The Problem of Social Reality* (1972)⁴. Овој анализи Шиц посвећује посебну пажњу у делу који се бави идејом вишеструких стварности (*multiple realities*) (1972, стр. 207–259), где појмови пажње и *напетости свесћи* (*the tensions of consciousness*) стоје у блиској повезаности са појмом стварности (Schutz, 1972, стр. 212–214). Говорећи о тзв. *вишеструким стварностима*, те говорећи о научној стварности као једној од стварности, Шиц говори да циљ науке није нека коначна практична корист, иако је развој научности суштински скопчан са пољем људских интереса (Schutz, 1972,

4 Види Шиц, А. (2012). *Проблем друштвене стварности*. (Д. Продановић Станкић, Прев.). Нови Сад: Mediterran Publishing

стр. 245 и даље). Наука: „не служи никаквој коначној сврси. Њен циљ није да се овлада светом, већ да се он опажа и по могућству разуме“ (Schutz, 1972, стр. 245). Да би даље појаснио ово, Шиц, најпре, покушава да назначи јасну разлику између научне контемплације и, са једне стране, религиозне медитације и, са друге стране, теорије усмерене на практичну корист (Schutz, 1972, стр. 245). У том духу наглашава да намера појединца да (путем науке) учини свет бољим местом *није фундаментално научни стјав*, већ напросто део људске природе (Schutz, 1972, стр. 245–246).

Другим речима, иако је један од важнијих задатака науке тај да буде *корисна*, поготово почев од развоја нововековне науке, ова корист, пак, управљена у правцу развоја живота и заједнице није и не може бити *differentia specifica* науке. Шиц говори да наука, тј. научник не искључују могућност *користи* и *интереса* у научном раду, али не као *научном*, већ као људском (Schutz, 1972, стр. 246). Потреба да се природом овлада и да се учини бољим местом за живот није научна, већ универзално људска аспирација, а ова дакако да може бити потпомогнута резултатима научне контемплације (Schutz, 1972, стр. 246) и техничке умешности, тј. оним мишљењем које је епистемолошки корелат објективној стварности.

Применити науку у поменутој сврхе је свакако умешно и практично, али не и одраз научног карактера, јер се овај бави нечим другим; *љажња* научника окупирана је нечим битно другачијим. Наиме, док је целокупно теоријско и практично усмерење обичног човека утемељено у тзв. *фундаменталној сирејњи* (*fundamental anxiety*) (Schutz, 1972, стр. 226–229), на трагу Вилијама Џејмса, Шиц такође говори о *вишеструким стварностима*, а идеју стварности темељи на једном психолошком принципу који овај назива *осећајем за стварност* (Schutz, 1972, стр. 207, 229–230). Шиц, и даље на трагу Џејмса, тврди да се овај *осећај* заснива на у основи два механизма: 1) могућности да о стварима вишеструко судимо и 2) да се приликом суђења за једну од алтернатива одлучимо; ова одлука је у основи давања-пристанка-нечему-да-важи, тј. узимања нечега за стварно или стварније у односу на нешто друго. Заправо Шиц на овом месту цитира Џејмса, одајући му потпуно признање за такав „важан увид“, који је, додуше, неопходно ослободити од његових „психологистичких поставки“ (Schutz, 1972, стр. 229–230). Стога Шиц када говори о стварности уводи у употребу појам *ограничено поље значење*, уместо Џејмсовог *sub-universe*, јер није „онтолошка структура објеката то што конституише стварност“ већ „значење наших искустава“ (Schutz, 1972, стр. 290–230).

На том трагу, Шиц одређује стварност кроз израз *напетост свесности* (*a tension of consciousness*) (Schutz, 1972, стр. 230–271), где појам пажње (*attention, attention to life, attention to reality*) игра једну од кључних улога (Schutz, 1972, стр. 271). Говорећи о научној стварности, Шиц и овој, као ограниченем пољу значења, приписује тој стварности одговарајућу *напетост свесности* са предметношћу која ову напетост свести и пажње одређује (Schutz, 1972, стр. 232, 245–247). Поред указивања на *осећај за стварно* као основу конституисања онога-као-стварног-доживљеног, у овом случају објективитета, Шиц користи и феноменолошко-прагматички мишљене појмове *интереса* и *создржаности* или *епохеа* (Schutz, 1972, стр. 249), како би ближе описао овај процес постајања. Узимајући у обзир блискост и сличности између Џејмсовог прагматизма и Шицове филозофије, могли бисмо са правом претпоставити да Шиц никако не користи појам „интереса“ случајно, те да овај појам мора садржати и снажну онтолошку референцу на *Lebenswelt*; извесно је да са собом носи ноту прагматичности која се тиче човековог *conatus*-а уопште.

Кроз *интерес* (овање) се, дакле, успоставља одређена *напетост свесности* која се налази у основи онога што зовемо стварним, а самим тиме и у основи онога *како-себе-као-стварно-доживљавамо* (Schutz, 1972, стр. 230). Без *интереса*, дакле, такве напетости не би ни било. Важно је приметити да Шиц овде не говори са позиције субјект-објект поделе, која би претпостављала онтолошки примат структуре објекта у конституисању онога што зовемо стварним, већ је најпре *значење нашег искуства* оно што је конституишуће (Schutz, 1972, стр. 229–230). Отуда говор о стварности(ма) као ограниченем, тј. ограниченим пољима значења. Као и свако „ограничено поље значења“ и поље научне стварности или научна стварност настаје помоћу *интереса* и *создржавања* (Schutz, 1972, стр. 230–234) те су и за ову дакако везани одређена будност и напетост свести и одређени однос према предмету интересовања. Међутим, када је реч о научном ставу, тј. стварности, о овом интересовању се говори негативно: наука претпоставља *безинтересни контемплативни став* (*disinterested contemplative attitude*) (Schutz, 1972, стр. 231). Овај интерес је, дакле, *без-интерес*.

Можда је овим сâма аутаркичност значења појма безинтересног или незаинтересованог доведена у питање, будући да тешко да се овај може посматрати другачије него као негатив појма интереса. Но, у духу феноменолошке мисли ми ову врсту неинтересовања морамо најпре посматрати више као *суспензију*, као *епохе*, а не као искључиво садржајну супротност сваком инте-

5 Више о феноменолошком појму интереса (*Interesse*), пажње (*Aufmerksamkeit*) као *Ich-tendenz* види Ni, 1999, стр. 35–39.

ресу. Безинтересно, свакако, није нешто што би садржински било супротстављено интересу неког одређеног усмерења, јер би то претпостављало да је и ово не-интересовање садржински одређено тако да у онтолошкој хоризонтали буде тек друго-неког-одређеног-интереса.

Научна стварност као ограничено поље значења мора имати и свој интенционални корелат, а овај се описује као не-интересовање и непристрасност. У складу, пак, са феноменолошким начелом о интенционалности свести, тешко да бине-интересовање било некаква усмереност на ништа, јер је сваки интенционални акт усмереност на *нешто* (Sokolowski, 2000, стр. 8–16). На који начин, онда, одредити разлику између интересовања и научне безинтересности као интенционалних аката? Можда бисмо могли да претпоставимо следеће: ако је интерес усмереност на коначне сврхе, онда би „безинтересно“ морало бити усмереност на неконачне сврхе, што би даље могло да се представи кроз дистинкцију коначне и оне мање коначне *истиине*. Ово је у основи сасвим у складу са оним што Перс говори о верификовању научних хипотеза путем експерименталних феномена (Peirce, 1955d, стр. 252–253), тј. да се у крајњој линији пажња обраћа на консеквенце и однос теорије према *проблемима* (Duhem, 1980, стр. 88).

Након разматрања ових феноменолошко-прагматичких приступа науци и њеног места унутар укупности човекове практичне оријентисаности, те посебно имајући на уму однос става незаинтересованости и практичне усмерености, шта бисмо могли да закључимо о *предмету* који пажњу научника држи будном? Научно сазнање је у основи продукт безинтересне игре, односно, игре лишене сваке утилитарности, сваке оријентисаности на коначне сврхе. Са друге стране, само научно сазнање пружа ону аподиктичност и извесност, која је неопходна да би се нечим могло *овладати* и да би се нешто могло *предвидети* и *искористити*. Зар не проналазимо управо ту снажну спону између, не само објективитета као предмета науке и *disinterested contemplation* као научног става, већи интереса у свакодневном смислу (усмереност на коначне практичне циљеве)? Зар онтолошка структура предмета науке и њој припадна безинтересност на неки начин не рефлектују интерес заједнице?

Стога се управо *објективитет* испоставља као онтолошка претпоставка довољног капацитета и истинитости да омогући настанак таквих консеквенци, што свакако да је у складу (или бар није у супротности) са фундаментално људским потребама. По себи, наука се *не дави* коначним људским сврхама и остваривањем партикуларних интереса. Са друге стране, будући да оно што ова приказује као објективну стварност у великој мери доприноси

остваривању тих интереса, онда и није тешко закључити да, феноменолошки гледано и најразличитији типови рационалности и интенционалности погађају „објективну стварност“ и на њу се позивају. Претходно разматране теме свакако да отварају низ питања и проблема. Но, оно до чега нас претходна разматрања свакако доводе и што би било неопходно детаљније размотрити у наставку јесте појам објективитета или објективне стварности, будући да се ова идеја налази у основи говора о стварности уопште.

ОБЈЕКТИВИТЕТ

„Један од снажнијих филозофских мотива јесте жеља за свеобухватном сликом објективне стварности, будући да је лако претпоставити да је то све што заиста и јесте. Међутим сама идеја објективне стварности гарантује да таква слика неће обухватити све; ми сами смо прва препрека таквој амбицији“ (Nagel, 1986, стр. 13)⁶.

Чини се да су пристрасност и тзв. *Paradigmatic* и *wishful-and-fearful thinking* прилично честе појаве у научном и филозофском раду, као што Грифин (*Griffin*) то примећује, а што је само један у низу проблематичних фактора на које савремена филозофија и наука не обраћају довољно пажње (Griffin, 1998, стр. 7–8, 11–14). Грифин се додуше обраћа проблему *свесћи* у оквиру филозофије духа, али свакако да се ова примедба може применити на филозофију и науку уопште, будући да поменути фактори условљавају и ограничавају резултате филозофског и научног рада (Griffin, 1998, стр. 7–8).

Овај феномен нам се чини сасвим смисленим, узимајући у обзир претходно разматрани однос између *искусства стварној* и *интереса*. Наравно, присуство ових феномена у филозофском и научном мишљењу није без последица, како на епистемолошком, тако и на онтолошком плану; оно што је *корисно* одређује оно што је стварно и што је „чињеница“. У предговору свом делу *Technology and reality* (Feibleman, 1982) Џејмс Фејдлман (*Feibleman*) износи једну веома занимљиву опаску: „Желео бих да подсетим онтолога на дуг који има према изумитељу (*artificer*): технологија је својим скорашњим огромним достигнућима увела нови састојак у свет, те ће овај[састојак] свакако утицати на наше знање о томе шта [стварност] јесте“ (Feibleman, 1982, стр. xi⁷). Несумњиво је да ово Фејдлменово запажање рефлектује историјске

6 “One of the strongest philosophical motives is the desire for a comprehensive picture of objective reality, since it is easy to assume that that is all there really is. But the very idea of objective reality guarantees that such a picture will not comprehend everything; we ourselves are the first obstacles to such an ambition.” Прев. А. Р.

промене које се догађају на плану онога чињеничног, као и на теоријском плану, наиме, спознаји онога чињеничног. Наше знање о томе шта је стварност, шта јесте, а шта није такође је одређен радом технологије (Feibleman, 1982, стр. 9–14).

Утиче ли ово на наше појмљење објективне стварности, наше околине и напослетку – нас самих? Нешто даље, у истом делу, Фејблман даје потврдан одговор на ова питања, те тврди да је „људску природу“ готово немогуће разумети без технологије, тј. да технологија поседује кључ за разумевање људске природе (Feibleman, 1982, стр. 73–76). Човек је, наиме, условљен „вештачком околином коју је створио за самога себе“ (Feibleman, 1982, стр. 73).

У духу претходно спроведене анализе из феноменолошко-прагматичке перспективе, те користећи се више језиком Шицове филозофије, могли бисмо ову Фејблманову констатацију да изразимо на следећи начин: оно што човек доживљава као стварно није одвојено од његових практичних и прагматичних инклинација. Начин на који разуме стварност, природу, објективитет, суштински је везан за ону делатност којом човек мења околину у складу са својим *пошребима*. Закључак је тај да су перспектива, историјска ситуација, полазиште или интереси фактори од немале важности приликом „говора“, односно, конституисања идеје објективитета. Стварност је неодвојива од практичних оријентација, док би свет живота представљао њихову укупност (Sokolowski, 2000, стр. 146–155).

Узимајући у обзир нашу историјску ситуацију, као оно прво што се при поменутом одређењу односа између „интереса“ и „стварног“ може приметити јесте симптоматичност кореспонденције између научне безинтересне контемплације и основних онтолошких поставки натурализма и физикализма. Наиме, да ли је *истина*, тачније, *стварности* као онтолошки корелат безинтересној контемплацији и научном раду оно што је једино могуће представити и појмити као објективитет материјалистичког физикализма? Да ли нам се таква *највиша стварности* науке испоставља као нешто непосредовано одређеним интересима, или је пак последица одређеног интереса који је праћен одређеном напетошћу свести? Да ли је објективитет, схваћен на начин на који га схватају наука и техника, ствар одвојена од субјективних и практичних интереса научника (као људи), или је са овима суштински скопчана?⁸

7 “I wanted to remind the ontologist of his debt to the artificer: technology with its recent gigantic achievements has introduced a new ingredient into the world, and so is sure to influence our knowledge of what there is.” Прев. А. Р.

Посебан допринос у филозофској тематизацији и проблематизацији појма објективне стварности дао је Томас Нејгел. Нејгелово антиредукционистичко усмерење мишљења не проблематизује појам објективитета са намером увођења релативистичких или плуралистичких теза на задња врата. Нејгелу је стало до тога да покаже да се само формирање појма о објективној стварности одвија по једном недовољно расветљеном механизму, а што за последицу има да сам појам пати од низа недостатака, епистемолошки и онтолошки гледано (Nagel, 1986, стр. 13–19, 22–27). Главни недостаци овог појма су: некритичке претензије на свеобухватност и недовољна свест о пореклу појма (Nagel, 1986, стр. 13–27).

Као што је истакнуто у горе наведеном цитату, некритичке претензије на свеобухватност става објективности, претензије које је у основи критиковао још Кант (Кант, 2012, стр. 9–36), остају и даље један од водећих мотива и проблема у филозофији и науци. Моменат где појам објективне стварности показује свој највећи недостатак (упркос властитим претензијама на свеобухватност) јесте необухватање и *субјективне стварности* као дела онога што јесте (Nagel, 1986, стр. 13, 28–43). Субјективна стварност постоји само као *инорисана* спрам објективне. Даље, ово води закључку да се појам објективне стварности развија просто по *via negativa* моделу, односно, успоставља се као субјективна пројекција лишена одредби субјективног.

Ова *објективна стварност* свакако јесте проблематична, будући да се: 1) испоставља као стварност као таква и 2) испоставља као *искључујућа* објективна стварност која се утврђује у оној мери у којој се удаљава од субјективности (Nagel, 1986, стр. 25–43). Оваква научна стварност би, рецимо, према Нејгелу била једна форма идеализма (Nagel, 1986, стр. 9, 26). Постоји, дакле, и научна стварност, као што Шиц и Перс о томе говоре. Но, уз такву стварност као *ифредмети* који окупира научне умове стоји и одређена врста интереса. Судаћи према горе реченом, могли бисмо поставити следеће питање: ако се објективна стварност као предмет свести успоставља као прикривена десубјективизација, да ли се онда и став безинтересности у основи успоставља као прикривено интересовање? Према Нејгеловој процени, границе објективности се достижу истим оним корацима којима се ова и успоставља; удаљавањем од субјективитета, личне перспективе, која се спрам објективне стварности означава као од онтолошки секундарног или готово никаквог значаја (Nagel, 1986, стр. 13–48). Нејгел примећује, пак, да постоје феномени

8 Ово свакако да није критика Шицових генијалних увида. Напротив, ови се узимају као меродавни оквир разматрања разлике између онога што се, феноменолошки гледано, назива чистом науком и онога што се данас под именом науке издаје.

који се напросто могу и морају боље разумети са субјективне позиције која се *a priori* одбацује, па би овај процес константног удаљавања учинио и то да неке феномене уопште и не региструјемо као постојеће. Ово Нејгел назива *објективистичким слепилом* (*objective blindness*) (Nagel, 1986, стр. 7).

Свакако да ово не мора бити (и у основи није) искључиво *научни проблем*. Наука, наравно, *ради* и њена стварност се заснива на њеној *продуктивности*. Проблем настаје онда када се хипотезе објективности које би у себи требало да носе и претпоставку о властитој недовољности користе за изрицање коначних и апсолутних судова, односно, приликом примена на неке друге сфере постојања (а што за последицу има настанак редукционизма) (Nagel, 1986, стр. 78–82; Sokolowski, 2000, стр. 31). По свему судећи, овај „објективитет“ поседује извесну слабу тачку, а то је његова суштинска зависност од субјективитета које није свестан (Nagel, 1986, стр. 13–48; Sokolowski, 2000, стр. 52). Будући да је субјективитет тај који суштински генерише идеју објективитета, недовољна расветљеност рада сâмог субјективитета нас чини слепим пред променама које се догађају унутар сâме сфере онога „чињеничног“⁹.

Објективност као стварност јесте корисна „хипотеза“ научном и ненаучном интересу, будући изузетно продуктивна. Међутим, ако се ефективност и учинковитост узимају за критеријуме *истинитости* и *објективности* (као што рецимо прагматичка теорија, пре свега џејмсовског типа, то сасвим исправно и оправдано сматра), а при том је (објективност) суштински везана за субјективност, онда на истинитост може претендовати било ко са довољно „прегнантно“ хипотезом (што је врло погодно, ако се узме у обзир формирање политичких и идеолошких наратива, те њихове могуће претензије на дигнитет научне чињеничности).¹⁰

Платон је у *Софисти*у поставио филозофији задатак да на основу јасног знања о бићу и небићу, те знања о онтолошкој могућности изрицања лажних и квазинаучних судова, одбрани себе пред налетом софистичког релативизма (*Soph.* 259e, 262e–264b). Управо су софисти били ти који су на темељу идеје стварности као такве покушавали да оправдају немогућност изрицања лажних судова, односно, *да било шта представе као истину* (Деретић, 2009, стр. 33–48; *Soph.* 259e, 262e–264b). Чини се да се ситуација ни данас

9 Овом приликом бих се захвалио професору Неџибу Прашевићу на подстицајном и конструктивном разговору на ову тему, који смо водили током дана трајања научног скупа *Наука без граница* (21–22.9.2017.).

10 „What really happens in the pursuit of objectivity is that a certain element of oneself, the impersonal or objective self, which can escape from the specific contingencies of one’s creaturely point of view, is allowed to predominate“ 10–11 pdf.

није много изменила и филозофија би вероватно учинила добро када би себи изнова поставила Платонов захтев. Рецепција научних идеја и поље људских интереса у великој мери одређује начин на који доживљавамо стварно и објективно, а без јасних критеријума за стандардизовање онога научног и онога што се назива стварним и објективним, било шта што има везе са одређеном интересном групом може да се нормира као *објективно важеће* и као *чињеница*.

ЕВОЛУЦИЈА НАУЧНИХ ИДЕЈА

Поље интереса је, дакле, поље преплитања токова људске свести различитог степена интензитета и у исто време поље *одебрављања* научних идеја. Ако се сада послужимо еволуционистичким моделом са циљем разумевања развоја научног мишљења, научног појма стварности те валидности научних хипотеза, онда откривамо застрашујућу слику и питање које иде уз њу: ако је способност једног организма да опстане и да се даље развија у великој мери одређена начином на који се организам *усклађује са власитијом околином*, како стоји ствар са *идејама* и са окружењем у оквиру којег идеје настају, формирају се и даље прослеђују и унапређују посредством комуникације?¹¹

Осврнимо се, најпре, на Перса и Вајтхеда. У свом делу *Science and the Modern World*, Вајтхед говори о научном светоназору као последици дуже историјске еволуције идеја, а свој успех не дугује својој почетној популарности; штавише, пионири науке су често били случајни појединци или „интелектуална елита“ (Whitehead, 1952, стр. 2–3). Међутим, упркос томе што су научници, па тиме и научни светоназор били „изузетак“ (Whitehead, 1952, стр. 2–3) и упркос својој почетној местимичности појављивања, једна од последица историјског процеса развоја науке је та да данас научни светоназор у основи одређује наше виђење стварности на начин да се овај подразумева као полазна парадигма доживљаја стварности уопште (Whitehead, 1952, стр.

11 Свакако да је на овом месту важно истаћи паралеле које прави и Ричард Докинс (*Dawkins*) између *идеја* и *организма*, посматрајући у том контексту културни напредак друштва (Dawkins, 2016, стр. 189–201). Докинсов увид свакако да по себи није оригиналан и јединствен, тј. да се процес теоријског и културног развоја друштва посматра по угледу на процесуалност развоја неког типа, па чак и организма; јасне антиципације износе већ Перс и Џејмс, као што је у овом раду то назначено и у вези са чим ће бити још речи. Докинс, међутим, ово свесно чини, доследно се користећи пре свега строго (или једнострано схваћеним) (нео)дарвинистичким моделом. Сигурно да би било интересантно у будућности размотрити однос између, рецимо, Шицовог схватања *интереса* и Докинсовог схватања *себичности*.

2). У том духу Вајтхед, уместо да говори конкретно о достигнућима науке и технике, најпре се усмерава на тзв. *нови менталитет* (*new mentality*) те тврди да је: „[о]вај нови менталитет [...] важнији чак и од нове науке и нове технологије. Он је изменио метафизичке претпоставке и представну садржину наших умова; на тај начин стари надражаји узрокују нову реакцију“ (Whitehead, 1952, стр. 2).¹²

Свакако да је појам *процеса* фундаменталан појам Вајтхедове филозофије (и филозофије процеса уопште) и да овај појам мења појам *сујстаниције* (Rescher, 2000, стр. 3–12). Променом или одбацивањем појма супстанције се свакако заузима другачији однос према појму непроменљиве суштине, а што је свакако сличност коју идеја процеса има са дарвинистичком теоријом еволуције; организми не поседују некакву непроменљиву суштину, већ се успостављају кроз процес и као процес (Beatty, 2010, стр. 21–44). Но, са одбацивањем идеје суштине, филозофија процеса и еволуционистичка теорија такође морају променити свој поглед и на идеју *неужности*, односно, да дају посебно место елементу *случајности* (Beatty, 2010, стр. 21–44) у свеукупном развоју идеја, односно, организама. Тако Вајтхед примећује да се процес формирања и ширења научног светоназора одвија тако да је у једном моменту он постојао као ствар случајности, док је данас оно основни полазни епистемолошко-онтолошки оквир доживљаја стварности (Whitehead, 1952, стр. 1–3). То значи да се научни светоназор кроз историју учинио и показао довољно прегнантним и учинковитим, а што је теза коју и Перс заступа идејом *прајмајиницизма*, коју неки читају и као *еволуционистички реализам* (Hausman, 1993, стр. 2–19; Peirce, 1955d, стр. 265).

Истине, дакле, нису одувек постојеће и непроменљиве суштине, већ најпре постоје као уверења и хипотезе које се посредством „лабораторијског мишљења“ (Peirce, 1955d, стр. 251), потврђивањем „експерименталних феномена“ (Peirce, 1955d, стр. 252–253) и путем комуникације „научне заједнице“ показују као мање или више прегнантне и учинковите, односно, *реалне* (Peirce, 1955c, стр. 228–229). Перс свакако да полази од поља човекове свакодневнице и чини му се несумњивим да је сматрање нечег за истинито у великој мери и ствар навике и личних склоности, а не чисто епистемолошки одраз онтолошке структуре саме предметности (Peirce, 1955e, стр. 5–22). Ма који метод учвршћивања веровања Перс сматрао истинитим и ма који преферирао (Peirce, 1955e, стр. 5–22), Перс истиче да се ови у својој разноврсно-

12 “The new mentality is more important even than the new science and the new technology. It has altered the metaphysical presuppositions and the imaginative contents of our minds; so that now the old stimuli provoke a new response.” Прев. А. Р.

сти *goiађају* и примењују, те да се поље одвијања онога истинитог налази и мимо стриктно научно-филозофских претензија; суштински јесте везано за поље људске праксе и комуникације, тако да је и фактор случајности и прилагођености околини битан фактор у општој еволуцији тенденција и појмовности, као и када је реч о еволуцији организма; мада исти разлози чине да Перс ипак не одбацује у потпуности и телеолошки моменат у свом разумевању еволуције (Reynolds, 2002, стр. 3–14, 49–74).¹³

Аутор овог рада би желео да изрази став да се дарвинистички појам еволуције вероватно није у довољној мери истражио и такорећи употребио, али да елементи које појам укључује (случајност, процес, прилагођавање, утицај, последице, итд.) сами по себи воде већ у засебне и различите правце мишљења. Ту се, између осталог, у потенцијалу таквог идејног диверзитета, налази вредност теорије еволуције. Но, када се данас говори о појму еволуције или о „примени еволуционистичког модела“, онда се на уму углавном има тзв. „вредност опстанка“, како Нејгел примећује при свом критичком осврту на научну употребу тог појма (Nagel, 1986, стр. 78–82).

Вајтхедова и Персова виђења науке и научног развоја свакако да доприносе општој тенденцији примене еволуционистичког модела мишљења, о којој Нејгел говори у критичком тону. Поменута виђења свакако да приказују валидност става да се *суйсџијанцијалности* научног мишљења може заменити процесуалношћу историјског профињавања и брушења научних ноција у појмове и законе. Уз то, такав процес свакако да није у потпуности одвојив од сфере свакодневнице и свакако да на изванредан начин комуницира са другим тенденцијама у оквиру света живота. Ово по себи свакако да еволуционистички модел интерпретације развоја научних идеја чини наизглед апсолутно оправданим. Међутим, Нејгел примећује да као што сама идеја објективности пати од извесних метафизичких недостатака (Nagel, 1986, стр. 25–27)¹⁴, а најпре у вези са неукључивањем *ума* у оквир идеје објективности, исти је случај и са еволуционистичким моделом, чија примена је најпре вођена тзв. *вредношћу ојсџанка* (Nagel, 1986, стр. 78–82).¹⁵

13 Јасно је да се Перс служи еволуционистичким моделом, премда не строго и искључиво дарвинистичким (Reynolds, 2002, стр. 3–14, 49–74).

14 А што по себи не мора бити разлог да се сама идеја одбаци, као што се ни аксиоматски систем не одбацује у математици, упркос својој недовршености (Nagel, 1986, стр. 26).

15 Што нас наводи на закључак да ни еволуционистички модел не мора по себи бити *a priori* одбачен, већ напросто то да у другим областима налази своју потпунију примену, па се не може исто употребити у свим областима људског стваралаштва, а што такође Нејгел примећује (Nagel, 1986, стр. 78–82).

Узимајући претходно речено у обзир, у наставку можемо закључити следеће: примена еволуционистичког модела у интерпретацији историјског развоја науке као онтолошко-епистемолошке парадигме свакако да је плаузибилан и хеуристички оправдан поступак. Опасност од таквог поступка, пак, чију могућност Нејгел добро назначује, јесте та да се уз једнострано схваћен појам еволуције унапред отписује било која друга врста диверзитета која не може бити прочитана помоћу тзв. *вредности опстанка*. Уз то би такође требало узети у обзир да је услов могућности опстанка и развоја идеја положен и унутар самога идејног окружења, тј. тенденција унутар *the culture of the day*, да се послужимо Рортијевим изразом (Rorty, 1979, стр. 366).

Ово би у најмању руку могло да указује на пет битних момената: 1) критеријуми нормирања научног и разлике између научног и ненаучног су положени изван сфере рада саме науке; 2) било који интерес који се у довољној мери представи као вансубјективни може да се квалификује за ознаку објективне чињенице, јер начелно следи исти поступак као што је поступак формирања идеје објективности уопште; 3) оно што прописује услове могућности опстанка научних идеја у исто време радикално модификује наше метафизичке и епистемолошке претпоставке; 4) развој научних идеја више личи на беспштедну борбу *интереса*, а не последицу чисто научног рада; 5) стога је и модификација наших онтолошко-епистемолошких претпоставки пре *стајање интересних хоризонта*, а не ствар чисте и безинтересне радозналости.

У овом закључном делу рада бисмо могли да сумирамо и доведемо у везу претходно речено. Научни појам истине и стварности у основи уживају велики ауторитет и док је у прошлости овај светоназор био тек местимичан, данас је априоран. Оно што је, међутим, научна стварност није ствар саморазумљивости. Историја филозофије и науке показују промене у разумевању стварности, а што је индикатор не толико промена *изван* нас, колико историјске промене система појмова и вредности којима се човек служи при говору о стварном. Чак и појмови *унутрашњости* и *спољашњости* нису по себи саморазумљиви и такође су предмет историјске промене (само)разумевања.

Очигледно да је стварност о којој наука говори нешто што је суштински везано и за начин на који уопште о стварности говоримо, а што је опет везано за свет живота. Наратив о стварности и истини је праћен одређеном врстом *интереса*, а идеје наилазе на своје одобравање у мери у којој су у складу са *системом вредности опстанка*, систем створен на темељу општих тенденција унутар света живота. *Објективисти* је онтолошки појам физикализма

од посебног интереса, будући да се испоставља као стварност као таква, па тиме и мерило за наш даљи говор о стварности уопште. Проблем који се уочава, додуше, код поменутог појма јесте тај што се конституише на темељу погрешне процене намере свеобухватности.

Недовољна расветљеност овог феномена је у основи погубна за саму идеју научности, будући да нерасветљеност основних онтолошких поставки научног рада води недовољно јасној разлици између научног и ненаучног. Ово би било свакако негативно налицје идеје о *науци без граница*. Наука без граница не мора да имплицира само идеју преко пожељне и данас популарне интердисциплинарности; наука без граница је застрашујућа стварност данашњице, где се фундаментални онтолошко-сазнајни оквири обликују сходно борби интереса, чинећи да ми схватамо као стварно само оно што остварује интерес одређене врсте.

Библиографија

- Деретић, И. (2009). *Λογος, Πλάτων, Αριστοτέλης: Πλατωνова и Αριστοτέλєва концепција λογοςα*. Београд: Плато.
- Кант, И. (2012). *Критика чистог ума*. (Н. Поповић, Прев.). Београд: Дерета.
- Кун, Т. (1974). *Структура научних револуција*. Београд: Нолит.
- Хегел, Г. В. (2005). *Феноменологија духа*. (Н. М. Поповић, Прев.). Београд: Дерета.
- Хегел, Г. В. Ф. (1983). *Историја филозофије I* (Том I). Београд: Београдски издавачко-графички завод.
- Хусерл, Е. (1991). *Крiza европских наука и трансцендентална феноменологија*. (З. Ђинђић, Прев.). Горњи Милановац: Дечје Новине.
- Шиц, А. (2012). *Проблем друштвене стварности*. (Д. Продановић Станкић, Прев.). Нови Сад: Mediterran Publishing.
- Beatty, J. (2010). Reconsidering the Importance of Chance Variation. У М. Pigliucci & G. V. Müller (Ур.), *Evolution - the Extended Synthesis*. Cambridge, Massachusetts; London, England: the MIT Press.
- Dawkins, R. (2016). *The selfish gene*. Oxford university press.
- Diels, H. (1983). *Predokratouci?: fragmenti. Sv. 1* (Том I). Zagreb: Naprijed.
- Duhem, P. (1980). *Fizikalna teorija i eksperiment*. У N. Sesardić (Ур.). Београд: Nolit.
- Feibleman, J. K. (1982). *Technology and Reality*. Dordrecht: Springer Netherlands.
<https://doi.org/10.1007/978-94-009-7455-5>

- Griffin, D. R. (1998). *Unsnarling the World-Knot: Consciousness, Freedom, and the Mind-Body Problem*. Berkeley and Los Angeles, California; London, England: University of California Press.
- Hausman, C. R. (1993). *Charles S. Peirce's evolutionary philosophy*. Cambridge [England]; New York: Cambridge University Press.
- Hegel, G. V. F. (2005). *Fenomenologija duha*. (N. M. Popović, Прев.). Beograd: Dereta.
- Heisenberg, W. (1958). *The Physicist's Conception of Nature*. (A. J. Pomerans, Прев.). London; Melbourne; Sydney; Auckland; Bombay; Toronto; Johannesburg; New York: Hutchinson & Co.
- Husserl, E. (1975). *Kartezijanske Meditacije, I*. (F. Zenko, Прев.). Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost Saveza socijalističke omladine, 1975 (Čakovec?: „Zrinski“).
- Kuhn, T. S. (1970). *The structure of scientific revolutions* (2d ed., enl). Chicago: University of Chicago Press.
- Nagel, T. (1986). *The View from Nowhere*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Ni, L. (1999). *Seinsglaube in der Phänomenologie Edmund Husserls*. Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Peirce, C. S. (1955a). Critical Common-Sensism. У J. Buchler (Ур.), *Philosophical Writings of Peirce*. New York: Dover Publications, INC.,.
- Peirce, C. S. (1955b). Philosophy and the Sciences: A Classification. У J. Buchler (Ур.), *Philosophical Writings of Peirce*. New York: Dover Publications, INC.,.
- Peirce, C. S. (1955c). Some Consequences of Four Incapacities. У J. Buchler (Ур.), *Philosophical Writings of Peirce*. New York: Dover Publications, INC.,.
- Peirce, C. S. (1955d). The Essentials of Pragmatism. У J. Buchler (Ур.), *Philosophical Writings of Peirce*. New York: Dover Publications, INC.,.
- Peirce, C. S. (1955e). The Fixation of Belief. У J. Buchler (Ур.), *Philosophical Writings of Peirce*. New York: Dover Publications, INC.,.
- Platon. (1975). *Platon; Protagora, Sofist*. (B. Bošnjak, K. Rac, & M. Sironić, Прев.). Zagreb: Naprijed.
- Rescher, N. (2000). *Process Philosophy: A Survey of Basic Issues*. University of Pittsburgh Press.
- Reynolds, A. (2002). *Peirce's scientific metaphysics: the philosophy of chance, law, and evolution* (1st ed). Nashville, TN: Vanderbilt University Press.
- Rorty, R. (1979). *Philosophy and the mirror of nature*. Princeton: Princeton University Press.

Schutz, A. (1972). *Collected Papers I The Problem of Social Reality*. (M. Natanson, Ур.) (Том II). Dordrecht: Springer Netherlands. <https://doi.org/10.1007/978-94-010-2851-6>

Sokolowski, R. (2000). *Introduction to Phenomenology*.

Whitehead, A. N. (1952). *Science and the Modern World* (Mentor Book). New York: The Macmillan Company.

Whitehead, A. N. (1978). *Process and Reality, An Essay In Cosmology*. New York: The Free Press, a division of Macmillan Publishing Co., Inc.

ALEKSANDAR D. RISTESKI

University of Novi Sad
Faculty of Philosophy

THE BECOMING OF THE SCIENTIFIC UNDERSTANDING OF REALITY

Summary

The paper will largely focus on the process of becoming of the scientific concept of reality. The reason is that the concept is being understood as a dominant ontological-epistemological paradigm that lies in the basis of our experience of reality in general. The bottom line of the paper is to examine the mutual relationship between the ontological suppositions of scientific understanding of reality and the sphere of that which is uniquely human. The reality science refers to is understood in terms of materialistic objectivism or as “objective reality”, while that which is uniquely human is being understood as practical and pragmatic orientation in the Life-world. For the reasons mentioned, the paper mostly focuses on philosophers whose account of reality, more or less, presupposes the idea of *process* and *becoming*, like Peirce, Whitehead, Schutz and Nagel. Aside of that, these philosophers also share interesting views on the relationship between reality, science and our practical orientations. After elucidating the idea between reality and interest, the paper will focus on the issue of the evolution of scientific ideas and how it reflects (or how it may reflect) on the Life-world. The purpose of the paper is to examine and determine to what extent the following points are plausible: 1) the criteria of establishing of what is scientific lie not within the sphere of science exclusively; 2) any subjective interest that is merely presented as something above or more than subjective can be qualified to be considered as a scientific (objective) fact; 3) the criteria of establishing the ideas of objective reality also modify and influence our metaphysical and epistemological suppositions; 4) the development of scientific ideas is more likely to be understood in terms of battle of interests; 5) hence the modification of our ontological-epistemological suppositions is more to be interpreted as the fusion of interests, and not the result of the disinterested scientific contemplation.

Keywords: interest, objectivity, natural sciences, process, reality, Life-world.